



JOHANNES KRANE

# De oorlog die mijn ouders niet hoorden



Een Hollandse  
jongen onder  
Duitse bezetting

Johannes Krane

DE OORLOG DIE  
MIJN OUDERS NIET  
HOORDEN

Een Hollandse jongen onder Duitse bezetting

Vertaald door Jaap Slingerland

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Vertaling: Jaap Slingerland  
Ontwerp omslag: Marry van Baar  
Foto omslag: Beeldbank WO2 – NIOD – Foto Corrie Oudijk  
Lay-out binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 435 4085 8  
ISBN 978 90 435 4086 5 (e-book)  
NUR 402  
[www.kokboekencentrum.nl](http://www.kokboekencentrum.nl)

Oorspronkelijk verschenen bij New Elephant Books, Kalama, WA, USA,  
onder de titel *Innocence Denied: A Holocaust Childhood*.

Engelstalige uitgave © 2023 Johannes Krane  
Nederlandse uitgave © 2024 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikge-  
maakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Ter nagedachtenis aan mijn broer Dick  
die mij een reden gaf om vol te houden en te blijven leven.



# Inhoud

Proloog	9
1 Thuis in de oorlog	13
2 Leven op rantsoen	22
3 Moeders wil is wet	31
4 Amsterdam	39
5 Mijn broer Dick	50
6 De oude mensen	59
7 Lavinia	65
8 Mijn vader wordt opgepakt	82
9 Het grote risico	94
10 Oom Gerald	104
11 Hongerwinter	126
12 Tulpenbollen eten	146
13 De klok	163
14 De ruil	175
15 Evacuatie dreigt	187
16 Bevrijding	208
17 Een nieuw leven	230
Epiloog	252
Dankwoord	255



# Proloog

Het heeft me jaren gekost om dit boek te schrijven en vaak vroeg ik me af: zijn we het inmiddels niet beu om naar oorlogsverhalen te luisteren, en dus ook naar levensverhalen uit de Tweede Wereldoorlog? Maar de situatie van ons gezin was uniek en door de jaren heen voelde ik steeds meer de behoefte om ons verhaal te delen. Allebei mijn ouders waren doof en mijn vader was bovendien verstandelijk beperkt. Als kind hielpen mijn oudere broer Dick en ik dus volop mee in het gezin. We woonden in Beverwijk in Noord-Holland, ongeveer dertig treinkilometers van Amsterdam. Het grootste deel van dit boek speelt zich af tijdens het dieptepunt van de Tweede Wereldoorlog. We maakten onuitsprekelijke gruweldaden van de Duitsers mee en tientallen jaren heb ik niet over ons traumatische verleden gepraat.

Na de oorlog, toen ik voor het eerst het dagboek van Anne Frank las, *Het Achterhuis*, voelde ik meteen een verband met mijn eigen verhaal en met het leven van een dertienjarige, lieve



vriendin uit mijn jeugd, een Romameisje dat Lavinia heette. Ze woonde in een kamp net buiten onze stad. Een gewone dag hield voor haar in dat ze zich verschool bij haar oma in hun woonwagen terwijl haar ouders en broers als reizende kermisartiesten lange dagen maakten. Lavinia hield veel van schrijven, was dol op poëzie en had veel lef. De nazi's overvielen vaak ineens hun kamp, op zoek naar jonge mannen en hele gezinnen, die dan op transport werden gezet naar de Duitse werk- en concentratiekampen – en daar vaak werden gefusilleerd. Dat tragische einde overkwam uiteindelijk ook Lavinia en haar familie. Alle Nederlanders, ongeacht afkomst, voelden in die tijd de afschuwelijke angst voor wat kon gebeuren.

Jaren later bezocht ik het Anne Frank Huis in Amsterdam, dat ook wel bekendstaat als het Achterhuis. Ik volgde de route door de ruimtes waarin Anne en haar familie twee jaar feitelijk opgesloten hebben gezeten, ondergedoken vanwege de bezetting, nadat ze eerder Duitsland al waren ontvlucht. Ik voelde de doodsangst en het leed dat ze moeten hebben doorstaan. Het raakte me diep en door de jaren heen heb ik me er nooit meer toe kunnen zetten dat huis nog een keer te bezoeken. Ik heb geen Joodse achtergrond, maar ik wist wat Anne Frank ervoer toen ze in haar dagboek schreef: 'De stilte is het namelijk, die me 's avonds en 's nachts zo zenuwachtig maakt [...]. Het benauwt me ook meer dan ik zeggen kan, dat we nooit naar buiten mogen en ik ben erg bang, dat we ontdekt worden en dan de kogel krijgen.'

Het cruciale verschil is natuurlijk dat Anne Frank en haar familie onder de naziterreur in augustus 1944 werden opgepakt en uiteindelijk op transport gezet naar de concentratiekampen in Auschwitz en Bergen-Belsen, zoals uitgebreid is onderzocht.

Mijn ouders waren nauwelijks in staat om te werken en aan

de maatschappij mee te doen. Daarom moesten mijn broer en ik hen helpen overleven en daarbij hielden we ons niet altijd aan de wet. Toen ik nog maar drie was, hielp ik mijn moeder al met de boodschappen en in de oorlog deed ik ook andere dingen die ze me opdroeg, dingen die legaal waren, maar ook dingen die streng verboden waren. Als het moest, marchandeerde ik met de wet en onderhandelde ik met de autoriteiten. Vaak stond ik dus aan nazisoldaten te smeken of iets mocht, of af te dingen voor mijn moeder in de gevaarlijke, illegale wereld van de zwarte markt.

Voor de herinneringen in dit boek heb ik geput uit een verzameling dagboeken, krantenknipsels en stemopnamen die ik jarenlang heb bewaard. Het grootste deel van dit boek speelt zich af tijdens de eindeloze winter van 1944. Wat ik wil vertellen is hoe wij als twee jonge broers elke dag moesten vechten om te overleven. Ook wil ik ons unieke perspectief laten zien: hoe het was om tijdens de terreur van een wereldwijde oorlog kind van dove ouders te zijn. Vooral de verstandelijke beperking van mijn vader en zijn onvermogen om te communiceren waren tijdens de oorlog een probleem. Het lukte hem en mijn moeder totaal niet om een normaal gezinsleven op te bouwen. Mijn moeder leefde zelfs roekeloos en angstaanjagend en ze vond het geen probleem om mij te gebruiken voor haar gevaarlijke, illegale activiteiten.

Dick en ik groeiden op in een toestand van continue honger, waarbij we dag in, dag uit moesten vrezen voor ons leven. We waren de oren en stem van ons gezin omdat ons hele huishouden anders in de soep liep. Ik was tien en Dick elf toen de oorlog in 1945 voorbij was. Onze hele kindertijd lang hebben we alleen een wereld vol oorlog en misdaad gekend. We zagen dat de overlevingstactieken van andere Nederlanders vaak

dodelijke gevolgen hadden. Maar wij bedachten onze eigen overlevingsstrategieën. En omdat mijn moeder erop stond, leerden we hoe we de wet konden overtreden om ons gezin in leven te houden.

Ik heb dit boek pas laat in mijn leven geschreven. Dick en ik wilden het samen schrijven, maar hij overleed voordat we eraan konden beginnen. Daarom vertel ik nu het verhaal, want ik kan niet anders, en ik denk dat Dick blij zou zijn als hij wist dat ik dit boek geschreven heb.

## I

# Thuis in de oorlog

Aan de doodlopende weg waar we woonden, stonden ongeveer twintig andere kleine huizen en het kruidenierswinkeltje van meneer en mevrouw Van Hoorn. Het was een hechte buurt. Tijdens de oorlog groeiden we nog meer naar elkaar toe, maar op een bepaalde manier groeiden we ook juist uit elkaar. Iedereen wist uit welke familie je kwam, wat voor werk je deed, wat je geloofde en kende zelfs je hobby's. Vaak vierden we gezamenlijk onze verjaardagen en andere feestdagen; en tijdens de vele ingetogen begrafenisbetreuringen betreurden we met elkaar onze doden.

Als jong en beïnvloedbaar kind beseftte ik niet hoe klein ons huis eigenlijk was. Ik wist niet beter. Aan de straatkant zat de bescheiden voorkamer die we nooit gebruikten, behalve als er gasten waren – op verjaardagen bijvoorbeeld. Onze andere kamer keek uit op de achtertuin. Links bevonden zich een voorraadkast en de bedstee van mijn ouders. In dat bed waren ik en mijn broer Dick geboren. Ertegenover stond een dubbele

gasbrander tegen de muur en daarboven hingen planken voor de potten en pannen. Links van dat gasstel zat de gootsteen, en daarnaast de deur naar de achtertuint waar het buitentoilet was. Rechts was de trap naar de bergzolder en de kamer waar Dick en ik samen sliepen. De onderste drie treden konden als een klep open en dicht; daaronder bewaarden we onze aardappelen en het andere voedsel. Later vormde die geheime voorraadkast een verstoppiek voor papa tijdens de nazi-inval, die we *razzia's* noemden.

*Razzia's* kwamen altijd onverwacht. Huis aan huis zochten de nazi's naar mannen tussen de achttien en vijfenveertig jaar en als ze die vonden, werden ze op transport gezet naar werkkampen in Duitsland. Op die manier stuurden de nazi's ook Joden naar concentratiekampen.

Als ik mijn moeder niet hielp, speelde ik meestal in de tuin of zat ik in de achterkamer uit het raam te kijken. Zo had ik uitzicht op de klokkentoren van de stad, die gebouwd was in 1576. *Fugit Hora*, waarschuwd de wijzers, De tijd vliegt. Tijdens de oorlog wenste ik van harte dat die spreuk waar was. 'Alstublieft, God,' bad ik elke nacht, 'laat deze oorlog alstublieft ophouden. Laat ons het alstublieft warm krijgen en laat ons niet hongerig en niet bang zijn.'

Soms keek ik of de wijzers van de klok gelijklieden met die op onze kleine schoorsteenmantel. In de herfst van 1944 keek ik elke dag naar die klok en wenste ik dat de wijzers sneller gingen. Maar waar in huis ik ook was, altijd hield ik mijn oren gespitst voor de deurbel. Vanwege de doofheid van mijn ouders hadden wij geen gewone bel. In de gang zat naast onze voordeur een blok hout ter grootte van een boek vast aan een scharnierende plank die als een kleine, horizontale deur open en dicht ging. Zolang er niet werd aangebeld, lag er een houten

bal op het blok hout, in een holronde sleuf. Dit systeem was onze deurbel – of deurbal, volgens mij en mijn broer; wij deden graag bijdehand. Iemand die bij ons ‘aanbelde’, trok aan een gepoetste koperen knop. Aan die knop zat een draad die het scharnier vrijgaf, zodat het plankje omklapte en de bal op de grond viel. Dat ging verre van geruisloos. De zware bal raakte de vloer met een oorverdovende bons en rolde vervolgens de woonkamer door, zodat mijn vader of moeder hem zag en beseftte dat er iemand voor de deur stond. Hoe vaak de bal al die jaren ook viel, Dick en ik schrokken er elke keer van, omdat wij hem konden horen. Zo ging dat in een huis met dove mensen. Wij wisten niet beter.

Zodra we konden praten, fungeerden Dick en ik als de oren en mond van onze ouders. Continu luisterden we of er buiten soldaten te horen waren. Als we hun boze stemmen hoorden en hun voetstappen bij ons huis, gaven we snel aan onze vader door dat hij zich moest verstoppen. Hij liet dan alles uit zijn handen vallen en kroop in de ruimte onder de trap, waarin we in deze tijd van schaarste allang geen aardappelen en graan meer bewaarden.

Mijn vader stond duizend angsten uit als zijn kinderen ineens met een paar bewegingen gebaarden dat hij snel onder de trap moest kruipen en doodstil moest zijn. Talloze keren heeft hij zijn grote lijf opgevouwen tot de maat van een aardappelzak en lag hij trillend af te wachten tot de grendel van de trapkast werd opengeschoven en het hopelijk een van zijn zoons was die hem aankeek, als teken dat het weer veilig was om gewoon rechtop te staan in zijn eigen huis.

Als Dick en ik boven zaten en het luchtalarm tekeer hoorden gaan, renden we naar onze ouders en gebaarden we dat we een veilige schuilplaats moesten zoeken. Al jong hadden

De vijfjarige Johannes is de jongste van twee zonen in een Beverwijks gezin waarvan beide ouders doof zijn. Dan breekt de Tweede Wereldoorlog uit. Johannes en zijn broer zijn niet alleen de oren en de mond van hun ouders, maar moeten ook het gezin de oorlog door loodsen. Voedsel op de bon, eten stelen om te overleven, confrontaties met de bezetter, vriendschap met een Roma-vriendinnetje dat na een razzia verdwijnt.

In dit boek beschrijft Johannes zijn herinneringen op een meeslepende wijze. Het verhaal geeft een scherp beeld van het leven van gewone mensen in oorlogstijd.

*De oorlog die mijn ouders niet hoorden is het persoonlijk document van de inmiddels 88-jarige Johannes Krane over leven onder Duitse bezetting. Krane is geboren en opgegroeid in Nederland, maar emigreerde na de Tweede Wereldoorlog al snel naar Amerika, waar hij een succesvolle ondernemer werd.*

ISBN 9789043540858 NUR 402



**KokBoekencentrum.nl**  
UITGEVERS | UTRECHT